

Οι πόλεις

Του έμειναν μερικές ακόμη γραμμές και η πόλη που σχεδίαζε στον υπολογιστή θα ήταν έτοιμη για να την υποβάλει στον διεθνή διαγωνισμό που προκήρυξε η Αρμόδια Αρχή της Ισπανίας, κοντά στις ακτές της οποίας αναδύθηκε από τη θάλασσα ένα νησί πριν λίγο καιρό, όπως συνέβη παλαιότερα ανοιχτά της Ιαπωνίας. Αυτό όμως ήταν μεγάλο. Είχε σχεδόν το μέγεθος της Κύπρου.

Είχε αποφασίσει ότι η πόλη, που θα ήταν πρωτεύουσα του νησιού, θα ήταν παραλιακή. Μελέτησε την ιστορία και τον πολιτισμό της περιοχής εκείνης της Ισπανίας και την επισκέφθηκε, για να δει τα δημόσια και ιδιωτικά κτήρια, καθώς και τη ζωή των κατοίκων και τη φύση, αφού παρόμοια φύση αναμενόταν να δημιουργηθεί και στη νέα γη.

Τον Λευτέρη, που έκανε ειδικές σπουδές στον σχε-

διασμό πόλεων, τον ανησυχούσε από την αρχή ένα θέμα. Ποιοι θα κατοικούσαν αυτή την πόλη και τι είδους επάγγελμα θα ασκούσαν;

«Τόσες πόλεις, όπως ξέρουμε από την Ιστορία, κτίστηκαν εξαρχής. Η Αρμόδια Αρχή θα αποφασίσει», σκεφτόταν. Ο ίδιος προνόησε για τις κατοικίες, τις πλατείες, τα κτήρια διοίκησης, τα σχολεία, τα θέατρα, τους εμπορικούς δρόμους, τις βιομηχανικές ζώνες, τις υπεραγορές και τα πάρκα. Εναπόκειται στην Αρχή να αποφασίσει για τα περαιτέρω, αφού στην προκήρυξη του διαγωνισμού δεν υπήρχε σχετική πρόνοια.

Όλα ήταν τακτοποιημένα. Έγυρε πίσω την καρέκλα και έκλεισε τα κουρασμένα του μάτια. Δούλευε από τις έξι το πρωί και ήταν ήδη περασμένα μεσάνυχτα.

Είδε ένα παιδί να κάθεται ανάποδα στην πισινή μαξιλάρα του αυτοκινήτου, που κουβαλούσε την οικογένεια μακριά από την Αμμόχωστο. Ένα εξάχρονο παιδί, με μάτια ορθάνοιχτα και τρομαγμένα, να κοιτάζει την πόλη που απομακρυνόταν. Καπνοί ανέβαιναν στον ουρανό από κάποια σημεία της που καίγονταν. Έβλεπε τα τούρκικα αεροπλάνα να έρχονται, να ρίχνουν τις βόμβες και να φεύγουν. Μπροστά η μητέρα του να οδηγεί, με συνοδηγό τον παππού. Στην πίσω μαξιλάρα μαζί του η γιαγιά με το βρέφος, την αδελφή του, στην αγκαλιά. Δεν ξέχασε ποτέ την ημέρα εκείνη. 14 Αυγούστου του 1974.

Είχαν ξανάρθει τα βομβαρδιστικά πριν δυο ώρες. Ο πατέρας του ήταν υπηρεσία. Η μητέρα του δεν περρίμενε άλλο. Πήρε τα απαραίτητα για το βρέφος και φύγανε για τα Κοκκινοχώρια. Ούτε καν σκέφτηκε να αλλάξει ρούχα. Έφυγε με το κοντό παντελόνι, αφού πίστευε πως κάπου πρόχειρα θα περνούσαν τις ώρες, μέχρι να σταματήσουν οι βομβαρδισμοί και θα γύριζαν. Όλοι πίστευαν πως οι Τούρκοι ήθελαν μόνο την παλιά πόλη, αφού κανένας Τούρκος δεν κατοικούσε στα νότιά της, ούτε και στα νότια χωριά, τα Κοκκινοχώρια. Σταμάτησαν στη Δερύνεια και κάθισαν σ' ένα καφενείο, για να πιουν νερό και να φροντίσουν το βρέφος. Δεν μπορούσαν να μείνουν για πολύ εκεί, αφού έγινε το αδιαχώρητο, κόσμος πολύς, φωνές, κλάματα. Τα αεροπλάνα ξανάρθαν. Έφυγαν για την Ορμίδεια, όπου είχαν συγγενείς.

Την άλλη μέρα δοκίμασαν να μπουν στην πόλη, για να πάρουν ρούχα και τρόφιμα από τα σπίτια τους, αλλά στη Δερύνεια είδαν την Εθνική Φρουρά να φεύγει συντεταγμένα.

Στο σπίτι που τους φιλοξενούσαν, κοιμόντουσαν ο ένας δίπλα στον άλλο τριάντα άτομα, γυναίκες και παιδιά. Οι άντρες κοιμόντουσαν στα αυτοκίνητα ή κάτω από την κληματαριά. Ήταν τυχεροί. Χιλιάδες κοιμόντουσαν κάτω από τις χαρουπιές και τις ελιές.

Η σειρήνα ενός πυροσβεστικού αυτοκινήτου τον

ξύπνησε. Ανακουφίστηκε. Δούλεψε πάλι για λίγο, αλλά η νύστα ήταν μεγάλη.

Ξανάκλεισε τα μάτια. Είδε το δημοτικό πάρκο μπροστά από το Γυμνάσιο στολισμένο με κατασκευές γεμάτες πορτοκάλια στη γιορτή του πορτοκαλιού. Και τον εαυτό του να ποζάρει μπροστά από το διακοσμημένο με πορτοκάλια όρθιο δελφίνι δίπλα στη λιμνούλα. Είδε και την αμμουδερή παραλία με τα πολλά ξενοδοχεία. Και προχώρησε στις ελεύθερες περιοχές της επαρχίας Αμμοχώστου, τόσο κοντά της. Στάθηκε στην Αγία Νάπα, όπου έστηνε η οικογένεια τσαντίρι τα καλοκαίρια, τα πρώτα χρόνια της προσφυγιάς, αφού μόνο έτσι μπορούσαν όχι μόνο να κάνουν διακοπές, αλλά και να ζήσουν σ' αυτές τις περιοχές, όπου τον πήγαιναν από πολύ μικρό. Έβλεπε και τη λίστα, στην οποία με τόση χαρά έγραφε, τότε στα τσαντίρια, κάθε καινούργιο εστιατόριο, κάθε νέα καφετέρια, κάθε νέο ξενοδοχείο, κάθε συγκρότημα ενοικιαζομένων διαμερισμάτων, που ξεπήδαγαν το ένα μετά το άλλο, γρήγορα, μέσα και γύρω από τις, κατά τα άλλα, παρθένες περιοχές και δημιουργούσαν τον ιστό μιας καινούργιας μικρής πόλης. Τυχεροί μη πρόσφυγες! Από τον τέταρτο χρόνο σταμάτησε να γράφει. Δεν άξιζε πια. Αντίθετα, στο μυαλό του γράφονταν ανεξίτηλα τα περιβόλια και τα χωράφια και τα παραθαλάσσια μέρη που εξαφανίζονταν. Τόσο πολύ τα είχε αγαπήσει!

Στο τσαντίρι έμεναν, εκτός από τον ίδιο, οι γονείς και η αδελφή του. Το τσαντίρι το δικό τους καθώς και ένα παρόμοιο, στο οποίο έμενε ένα ζευγάρι οικογενειακών φίλων, τα έστησαν οι ίδιοι κάτω από μια χαρουπιά, σε μικρή απόσταση από τη θάλασσα και από ένα παραλιακό κέντρο, απ' όπου έπαιρναν νερό. Είχαν στήσει και μια μικρή κουζίνα με δυο τραπέζια και πρόχειρα κατασκευασμένες ερμαρόλες.

Μια μέρα τους επισκέφθηκε μια θεία. Ενώ καθόταν στη σκιά της χαρουπιάς, άκουσε δίπλα της τη μικρή να της λέει σιγανά, «Έλα να δεις. Έλα γρήγορα», και να της πιάνει το χέρι. Τής έκαμε και νόημα να μη μιλά. Κινήθηκαν αργά και με προσοχή προς ένα μικρό θάμνο. «Είδες; Την κοφονούρα;» και της έδειξε μια σαύρα με κομμένη ουρά που έτρεχε από δω κι από κει. Σταματούσε, σήκωνε το κεφάλι, κοιτούσε δεξιά κι αριστερά, και πάλι έτρεχε, λες και κάτι κυνηγούσε ή την κυνηγούσαν. Στο τέλος, έμπαινε μέσα στην τρύπα της, για να ξαναβγεί σε λίγο. Ήταν η αγαπημένη της. Είχε πολλές σαύρες η περιοχή και έβλεπες τα ίχνη τους πάνω στο λεπτό αμμόχωμα να σχηματίζουν ποικίλα σχήματα. Το βράδυ η θεία κοιμήθηκε μαζί τους.

Στην περιοχή υπήρχαν και φίδια, αλλά τα φοβό-ντουσαν λιγότερο, επειδή το τσαντίρι τους έκλεινε με φερμουάρ και επειδή έβαζαν σκόρδα και μια σειρά μικρές πέτρες γύρω από το τσαντίρι.

«Έλα να δεις!», φώναξε στη θεία την άλλη μέρα και ο Λευτέρης. Και της έδειξε σ' ένα μεγάλο χάρτινο κουτί τη συλλογή του από όστρακα. Με καμάρι της έδειξε τον τρίτωνά του, που τον είχε βρει ανασκλώνοντας μια μεγάλη πέτρα στον βυθό, καθώς και δυο μεγάλες κυπραίες, όπως λένε επιστημονικά τα κοχύλια με τα οποία οι αγρότες στόλιζαν τις βούρκες τους, κρεμώντας τες σε μικρούς ιμάντες. Τα παιδιά ονόμασαν και τα κοχύλια αυτά βούρκες. Μέσα σε λίγες μέρες η θεία πήγε κι αγόρασε τσαντίρι και το έστησε δίπλα τους.

Ένα βράδυ, καθώς ήταν ξαπλωμένοι, προτού τους πάρει ο ύπνος, πρόσεξαν ότι αναβόσβηναν φώτα. Από το καλυμμένο με λεπτό τούλι παράθυρο είδαν ότι ήταν τα φώτα τροχαίας του αυτοκινήτου του διπλανού τσαντιριού. Σίγουρα κάποιος προσπάθησε να ανοίξει το αυτοκίνητο. Βγήκε ο φίλος τους και βρήκε το αυτοκίνητο κλειδωμένο. Όταν το άνοιξε για να κλείσει τα φώτα, πετάχτηκε από μέσα ένα ποντίκι. Έφαγε, όπως διαπιστώθηκε την επομένη, ένα λάστιχο που έκλεινε μια τρύπα στο αποκάτω μέρος του αυτοκινήτου και, κάνοντας τις βόλτες του ανέβηκε στον μοχλό των φώτων τροχαίας κατεβάζοντάς τον.

Το συζητούσαν ακόμη και την ώρα του μεσημεριανού φαγητού, όταν έτρωγαν μικρούς γύλους, που τους έπιασε ο Λευτέρης με μια πλαστική μπουκάλα, κομμένη στη μέση και ενωμένη ανάποδα, έτσι που να

λειτουργεί όπως τη σκαρκά. Για δόλωμα είχε βάλει μέσα σάρκα αχινών που τους ξεκολλούσε από τα βράχια μ' ένα μακρύ και μυτερό μαχαίρι. Δεν του πολυάρεσαν τα ψάρια. Όμως τους γύλους, αν και δεν ήταν νόστιμα ψάρια, τους έτρωγε. Ήταν το κατόρθωμά του.

Του άρεσαν ακόμη και οι πεταλίνες, που όλο και σπανιότερα τις έβρισκε. Αργότερα θα μάθαιναν όλοι πως δεν έπρεπε να μαζεύουν ζωντανά κοχύλια και δίθυρα και άλλα είδη, γιατί λιγόστευε ο πληθυσμός τους και κάποια είδη κινδύνευαν να εξαφανιστούν.

Πάλι άνοιξε τα μάτια για να προνοήσει και για παραλιακές κατασκηνώσεις για τα παιδιά, καθώς και για λιμανάκια για τους ψαράδες, παρόλο που δεν ήταν ανάγκη να μπουν σ' αυτό το στάδιο του σχεδιασμού.

Ξανάγυρε πίσω. Είδε το κτίσιμο του νέου τους σπιτιού, μετά από κάποια χρόνια, στην πόλη που κατέφυγαν. Το ψάξιμο για το οικοπέδο και τις κουβέντες για τη διαρρύθμιση του σπιτιού. «Είναι παράξενο πώς οι συνθήκες της ζωής του καθενός επηρεάζουν τις επαγγελματικές επιλογές!» σκέφτηκε για πολλοστή φορά.

Θυμόταν αμυδρά την Αμμόχωστο και δεν ήξερε ποια στοιχεία ήταν από πραγματικές δικές του αναμνήσεις και ποια από τις διηγήσεις των γονιών και των άλλων συγγενών. Τελικά έφτειαξε μέσα του τη

δική του Αμμόχωστο, την πόλη που γεννήθηκε, την πόλη του, όπως ήταν. Κι ας είναι μέχρι σήμερα χωρίς κατοίκους, κι ας είναι χαλάσματα το πατρικό σπίτι.

Επισκέφθηκε πολλές πόλεις σ' όλο τον κόσμο. Άλλες ως φοιτητής, άλλες ως τουρίστας, άλλες ως καθηγητής της Αρχιτεκτονικής, είτε για να μετάσχει σε συνέδρια, είτε για να συνοδεύσει τους φοιτητές του σε ειδικό εξαμηνιαίο μάθημα που σχεδίασε ο ίδιος με τίτλο «Πόλεις της Μεσογείου». Το μάθημα περιλάμβανε μια ολιγοήμερη επίσκεψη σε πόλη παραλιακή. Μέχρι τώρα, στα εξάμηνα που πέρασαν, πήρε τους φοιτητές του στη Βενετία, στην Αθήνα, στη Ρώμη, στη Μασσαλία, στη Βαρκελώνη, στην Αλεξάνδρεια, στη Θεσσαλονίκη, στην Κέρκυρα, στην Πάφο, στον Βόλο. Έπρεπε να ξέρει τα πάντα, παλιά και καινούργια αρχιτεκτονήματα, τον τρόπο ζωής, τον πολιτισμό, για να μπορέσει να ερμηνεύσει στους φοιτητές του τη σχέση των αρχιτεκτονημάτων με τον κόσμο που ζούσε μέσα και ανάμεσά τους, και να τους βοηθήσει να τα σχεδιάσουν. Να βάλουν στο χαρτί τον Λευκό Πύργο, τον Παρθενώνα, τη Σαγράδα Φαμίλια του Γκαουντί, τη Φοντάνα ντι Τρέβι και αμέτρητα άλλα. Όλες οι πόλεις έγιναν δικές του. Δικοί του και οι κάτοικοί τους, δική του και η ζωή τους. Οι πόλεις, οι πόλεις, οι πόλεις. Καί η Αμμόχωστος;

Τα μάτια του έκλεισαν και πάλι. Και την είδε. Την καινούργια Αμμόχωστο. Αμμουδερή, μυρωδάτη, ερ-

γατική, καλοσυνάτη. Γεμάτη κόσμο. Την πρώτη δική του πόλη.

Πετάχτηκε. Να μια άσκηση για τους φοιτητές του. Μπορούν να τη δουν στον υπολογιστή τους από το Γκούγκολ. Όπως τη βλέπουν γκρεμισμένη και χορταριασμένη οι Αμμοχωστιανοί, καθισμένοι στον καναπέ, ψάχνοντας στο λάπτοπ για το δικό τους σπίτι. Θα τους ζητήσει να την αναπαλαιώσουν ή, καλύτερα, να την ανακαινίσουν και να γράψουν ποια ζωή νομίζουν πως θα αποκτήσει, σε ποια γλώσσα νομίζουν πως θα μιλά η τωρινή βουβή πόλη.

«Να δούμε» σκέφτηκε «αν θα μπορέσουν να της αφήσουν κάποια, έστω, χαρακτηριστικά της γνωρίσματα. Να δούμε αν θα μπορέσουν να της φέρουν τη φωνή της. Τη φωνή την παλιά, όπως την άκουγα μικρός. Τη φωνή που έβγαινε από τα κρινάκια του γιαλού, από το προαιώνιο λιμάνι, από την αμμουδιά της Γλώσσας, από τα πατρικά σπίτια, από το Δημαρχείο, από τη γιορτή του πορτοκαλιού, από τα Ελληνικά Γυμνάσια!»